

УДК 373.3.091.212.3 – 057.87

Оксана Бартків, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки та педагогіки вищої школи

Уляна Дубик, студентка IV курсу
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОЇ ОБДАРОВАНOSTІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті розкриваються особливості виявлення обдарованості у молодших школярів. Наголошується, що на сьогодні, на етапі удосконалення національної системи освіти, актуальності набуває проблема виявлення творчої обдарованості дітей молодшого шкільного віку. Метою статті є експериментальне вивчення сформованості творчої обдарованості першокласників. Визначено, що молодший шкільний вік є найбільш сприятливим періодом розвитку творчих здібностей дитини, її задатків, креативного мислення, сенсорних здібностей та нахилів. Встановлено, що ефективність розвитку творчої обдарованості учнів залежить від постійного застосування творчих та креативних завдань.

Ключові слова: обдарованість, творча обдарованість, креативне мислення, здібності, уміння, розвиток, творчість.

Табл. 3. Рис. 1. Літ. 5.

Оксана Бартків, кандидат педагогических наук,
доцент кафедры социальной педагогики и педагогики высшей школы

Ульяна Дубик, студентка IV курса
Восточноевропейского национального университета имени Леси Украинки, г. Луцк

ИЗУЧЕНИЕ ТВОРЧЕСКОЙ ОБДАРОВАННОСТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

В статье раскрываются особенности выявления одаренности у младших школьников. Отмечается, что на сегодня, на этапе совершенствования национальной системы образования, актуальностью приобретает проблема выявления творческой одаренности детей младшего школьного возраста. Целью статьи является экспериментальное изучение сформированности творческой одаренности первоклассников. Определено, что младший школьный возраст является наиболее благоприятным периодом развития творческих способностей ребенка, его задатков, креативного мышления, сенсорных способностей и склонностей. Установлено, что эффективность развития творческой одаренности учащихся зависит от постоянного применения творческих и креативных задач.

Ключевые слова: одаренность, творческая одаренность, креативное мышление, способности, умение, развитие, творчество.

Oksana Bartkiv, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the Social Education and Pedagogic Department

Ylyana Dubyk, a fourth year student
Eastern Lesya Ukrainka National University, Lutsk

STUDYING THE CREATIVE TALENTS OF PRIMARY SCHOOL CHILDREN

The article reveals the peculiarities of identification of giftedness among primary school children. It is noted that, the problem of identifying the creative talent of children of primary school age at the stage of improving the national system of education, gaining relevance is important. The purpose of the article consists in the experimental study of formation of creative abilities of first graders. The article determines that primary school age is the most favorable for the development of creative abilities of the child, instincts, the creative thinking, sensory abilities and inclinations. It found that the effectiveness of creative abilities of students depends on the continuous application of creative and creative tasks.

Keywords: cleverness, creative abilities, creative thinking, ability, ability, development, creativity.

Постановка наукової проблеми та її значення. Проблема обдарованості дітей молодшого шкільного віку є однією з актуальних на етапі удосконалення національної системи освіти. Пріоритетність її вивчення обумовлена також потребою сучасного суспільства в неординарній творчій особистості.

Дослідження проблеми обдарованості завжди було в центрі уваги педагогів, психологів, учителів-практиків, методистів. Сутність та структуру обдарованості вивчали такі вчені як: В. Дружинін, Г. Костюк, Н. Лейтес, О. Леонтьєв, А. Матюшкін, С. Рубінштейн, Р. Стернберг, Л. Спірмен, Б. Теплов, Е. Торндайк, П. Торренс,

К. Хеллер, В. Моляко, Т. Сущенко, Г. Чистякова та інші. На сучасному етапі над проблемами розвитку, навчання і виховання обдарованих дітей працюють Л. Васильченко, О. Гузенко, М. Дворжецька, О. Зазимко, Г. Кловак, Н. Кушнарєнко, Л. Липова, О. Музика, В. Рибалка, С. Сисоєва, І. Чмихало, Л. Чорна, В. Чудновський, В. Юркевич та ін.

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що на сьогодні знаходять висвітлення такі аспекти проблеми обдарованості, як:

- виділення сфер та видів обдарованості (С. Гончаренко, Г. Бурменська, Ю. Гільбух, М. Гнатко, Л. Круглова, В. Слущкий, В. Степанов та інші.);

- розвиток обдарованості на різних вікових етапах (В. Давидов, Д. Ельконін, Н. Лейтес, В. Паламарчук);

- виявлення і розвиток обдарованості учнів (І. Аверина, Г. Айзенк, В. Горський, В. Кірієнко, О. Кульчицька, Н. Садовська, Б. Теплов та інші).

Вагомий внесок у вивчення творчої обдарованості здійснено такими вченими як: Д. Богоявленська, Л. Виготський, Дж. Гілфорд, В. Моргун, Я. Пономарьов, Р. Семенова, Б. Теплов, Е. Торренс та ін.

Питання виявлення обдарованості дітей молодшого шкільного віку досліджували: Ю. Бабаєва, В. Дружинін, В. Шадріков, Н. Шумакова, В. Юркевич, О. Матюшкін та ін.). Отже, у численних дослідженнях аналізуються проблеми обдарованості і творчості, визначаються типи обдарованості, психолого-педагогічні особливості обдарованих дітей, з'ясовуються окремі аспекти роботи з обдарованими дітьми, проте питання виявлення творчої обдарованості молодших школярів, особливо першокласників, потребують ґрунтовнішого дослідження.

Мета статті полягає у визначенні рівнів творчої обдарованості у першокласників.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. В Українському педагогічному словнику поняття "обдарованість" визначається – "як індивідуальна своєрідність задатків людини, завдяки яким вона може досягти значних успіхів у певній галузі діяльності" [3, 40]. Г. Костюк обдарованість трактує як сукупність психічних властивостей, що зумовлюють особливо успішне виконання тієї чи іншої діяльності. Продовжуючи далі, він наголошує, що обдарованість складається й розвивається під впливом відповідної діяльності, в процесі виховання та навчання [1, 608].

У контексті нашого дослідження вагомим є розкриття сутності поняття "творча обдарованість". Варто відзначити, що в основі

творчої обдарованості лежать творчі здібності. Так, Л. Якубова творчі здібності визначає як специфічну форму загальних здібностей, які дають змогу особистості гнучко й оперативно реагувати на впливи оточення, створювати оригінальні образи та ідеї й продукувати суб'єктивно нові способи постановки й розв'язання проблем. Відповідно до комплексного підходу, творчі здібності учнів вона визначає як інтегральні індивідуально-психологічні властивості особистості, що синтезують інтелектуальні можливості, мотивацію творчої активності й креативний потенціал і виступають загальною особистісною передумовою успішної творчої діяльності [5]. Ми підтримуємо думку І. Періг, яка творчу обдарованість розглядає як творчий потенціал цілісної структури особистості, зазначаючи, що це якісно своєрідне поєднання особистісних здібностей, від якого залежить можливість досягнення значного успіху у певній діяльності. Підсумовуючи, вона наголошує, що обдарованість визначає високу ймовірність розвитку й актуалізації життєво значущих творчих властивостей особистості на найвищому рівні, досягнення успіху у навчальній діяльності, проте передбачає створення сприятливих соціальних та психологічних умов для актуалізації властивого для неї творчого потенціалу [4, 20]. Виявлення обдарованих дітей та розвиток їх здібностей необхідно здійснювати у ранньому віці, оскільки це максимально сприятиме розвитку обдарованості і учень зможе реалізує в повному обсязі наявні здібності. У контексті цього, С. Коломійченко зазначає, що саме у дітей молодшого шкільного віку відбувається інтенсивне становлення особистості, розкриваються властиві їм задатки, нахили, здібності [2, 80].

Обдарованість у молодших школярів проявляється у різних видах діяльності і відрізняється за рівнем та типом вікового розвитку. Оцінити розвиток обдарованості можна за групами учнів, які є особливо обдаровані (високий рівень), обдаровані (середній рівень) та мають належний рівень розвитку здібностей (низький рівень). Основним підходом у пошуку обдарованості у молодших школярів є комплекс медичних, фізіологічних, психологічних, педагогічних заходів, спрямованих на вирішення цих завдань сім'єю та школою. Важливим є також використання різноманітних методів виявлення інтересів та здібностей учнів.

Дослідження в галузі психології обдарованості свідчать про залежність розвитку творчої обдарованості дитини від умов навчання й

ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОЇ ОБДАРОВАНOSTІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

виховання, в яких дитина виступає, як правило, об'єктом, на який впливають зовнішні педагогічні фактори – стандартизований зміст навчальних програм, рутинний характер навчально-виховного процесу, стереотипні дії вчителя, усталені форми і методи навчання. Проте, школяр має бути, насамперед, суб'єктом творення і самотворення, ініціатором свого майбутнього особистісного становлення. Як зазначає В. Татенко, “активність самотворення – онтологічна ознака людського буття” [3].

Для вивчення рівня розвитку творчої обдарованості першокласників нами використано тестову методику творчого мислення А. Торренса, яка призначена для діагностики креативності починаючи з дошкільного віку (5 – 6 років). В основі методики – здатність до дивергентного мислення (Д. Гілфорд), до перетворень і створення асоціацій, здатність породжувати нові ідеї та розробляти їх. Тому, показниками творчих здібностей були: оригінальність малюнків, кількість ідей, тривалість і смислова завершеність сюжету, вміння встановлювати можливі причини та наслідки зображених на картинці ситуацій, пропонування оригінальних способів застосування звичайних предметів, побудова припущення.

Провівши діагностику розвитку творчих здібностей першокласників, ми отримали такі дані (див. табл. 1.):

Як свідчить аналіз психолого-педагогічної літератури [2; 4; 5], позакласна робота з першокласниками в більшій мірі сприяє розвитку їх творчої обдарованості, оскільки переважає пріоритетна орієнтація на розвиток індивідуальних задатків, інтересів і нахилів учнів; організована на засадах добровільності, активності й самодіяльності, а тому й створює умови для вільного самовизначення і творчої самореалізації дітей, їх становлення як суб'єктів творчої активності; менша формалізованість і регламентованість розширює свободу педагогічної творчості вчителя, дає змогу урізноманітнювати зміст, методи і форми виховної роботи, використовувати інноваційні методики (ігрові, творчі, проектні, проблемно-пошукові тощо); відсутність примусу і системи оцінок, орієнтації на обов'язковий результат знімає психічну напругу, тривожність учнів, розкріпачує їх творчу уяву, сприяє формуванню атмосфери творчого пошуку; більша відкритість, безпосередність і неформальність спілкування посилює вплив особистості педагога на розвиток учнів, стимулює їх творчу активність [5, 20].

Варто відзначити, що для першокласників характерним є глибоке пізнання світу, бажання самоутвердитися у ньому, виявити себе особистістю. Тому, завдання школи, вчителів – допомогти дитині у розвитку своїх здібностей, творчості та обдарованості [5, 20]. З огляду на

Таблиця 1.

Рівні розвитку творчої обдарованості учнів першого класу

Показники Рівні	Швидкість		Гнучкість		Оригінальність		Точність	
	Експ.	Контр.	Експ.	Контр.	Експ.	Контр.	Експ.	Контр.
Високий	19	16	18	17	20	21	25	24
Середній	20	11	21	17	23	19	21	16
Низький	5	10	15	13	11	7	8	7
Всього	54	47	54	47	54	47	54	47

Результати, подані у таблиці 1 свідчать, що як в експериментальній, так і в контрольній групах значна кількість дітей з середнім та високим рівнем розвитку творчої обдарованості. На нашу думку, це значні показники розвитку творчих здібностей, але це не зупинило нас і надалі працювати над розвитком креативності учнів.

Для експериментальної роботи було розроблено систему творчих завдань і вправ для першокласників. Дібрані завдання були спрямовані на розвиток творчого мислення, креативності, творчих здібностей, розвитку уяви, уваги, формування мовленнєвих умінь. Проведення занять проходило в позаурочний час.

це, у ході занять ми прагнули вчити учнів фантазувати, придумувати власні розповіді, малювати уявне, спілкуватися один з одним, творчо мислити, аналізувати творчі ситуації тощо.

У ході проведення занять ми відмітили, що для роботи з учнями, які мають ознаки обдарованості, в даному випадку ми акцентували увагу на творчій обдарованості, необхідно враховувати особливості дитини. Адже кожна особистість має свій темперамент, характер, індивідуальний розвиток психічних процесів тощо. Спостереження засвідчили, що більшість школярів експериментальної групи виконували завдання без попередньої мотивації. Розв'язання

Таблиця 2.

Рівні розвитку творчої обдарованості
(до експерименту (А) та після (В) учнів 1 класу)

Показники Рівні	Швидкість		Гнучкість		Оригінальність		Точність	
	А	В	А	В	А	В	А	В
Високий	19	24	18	21	20	22	21	23
Середній	20	23	21	24	23	25	19	25
Низький	15	7	15	9	11	7	14	6

творчих завдань, вправ, ребусів викликало у першокласників значний інтерес, оскільки форма їх представлення була нестандартна (обговорення проблемних ситуацій, рольові ігри, художнє оформлення отриманих результатів тощо).

У молодшому шкільному віці, поряд з навчальною, провідною є ігрова діяльність, тому всі заняття ми прагнули побудувати в ігровій формі. Адже у ситуації гри уява учня одержує більший простір та проявляється у яскравих формах. Несподіваними та оригінальними були пояснення дітей стосовно того, які уявлення у них викликають певні сюжети при розв'язанні творчих завдань. Застосовуючи ігри, ми розв'язували задачі, складала казки (логічні, сюжетні), що сприяло розвитку творчого мислення та креативності школярів. Для розширення кругозору дітей, розвитку пам'яті, мислення використовували кросворди, головоломки, ребуси. Творчі завдання були складені таким чином, щоб активізувати та розвивати дослідницьку активність школярів. Для цього ми створювали ігрові ситуації, проводили евристичні бесіди, реалізовували творчий та асоціативний методи.

У ході проведення розвивальних занять відмітили у першокласників підвищення рівня творчого розвитку та самооцінки. Відзначили позитивні особистісні зміни: учні проявляли більше доброзичливості, допомоги один одному. Спостереження за першокласниками засвідчили, що в них зростає працездатність, підвищилася здатність засвоювати більший обсяг інформації в коротший термін.

Порівняння результатів тестової методики П. Торренса до та після експерименту учнів експериментальної групи засвідчили ефективність розробленої нами системи розвивальних занять. Представлені дані про зміни показників в творчому мисленні, його швидкості, гнучкості, оригінальності, уяви подані у таблиці 2.

Результати, наведені в таблиці 2 засвідчили, що в експериментальній групі рівень швидкості та оригінальності виконання завдань підвищилися майже 10%, рівень гнучкості підвищився на 6%, показники точності і оригінальності збільшилися приблизно на 4%. Усереднені показники розвитку творчої обдарованості першокласників за рівнями до та після експерименту подано нами у таблиці 3 та на рисунку 1.

Отримані результати свідчать, що показники розвитку творчих здібностей першокласників значно підвищилися після проведених розвивальних занять. За період експериментального дослідження в контрольній групі зміни у показниках були незначними.

Висновки. Отже, виявлення творчої обдарованості молодших школярів – цілеспрямований, комплексний, тривалий та поетапний процес діяльності педагогів та батьків. Творчу обдарованість розглядаємо як своєрідне поєднання особистісних здібностей, розвиток яких забезпечує високу ймовірність актуалізації життєво значущих творчих властивостей особистості на найвищому рівні, досягнення успіху у навчальній діяльності. Провівши експериментальне дослідження дійшли висновку, що розвиток творчої обдарованості

Таблиця 3.

Усереднені показники розвитку творчої обдарованості першокласників за рівнями (до та після експерименту)

Рівні	Експериментальна група			
	До експерименту		Після експерименту	
	Абс. к-сть	(у %)	Абс. к-сть	(у %)
Високий	20	37	22	42
Середній	21	39	25	45
Низький	13	24	7	13

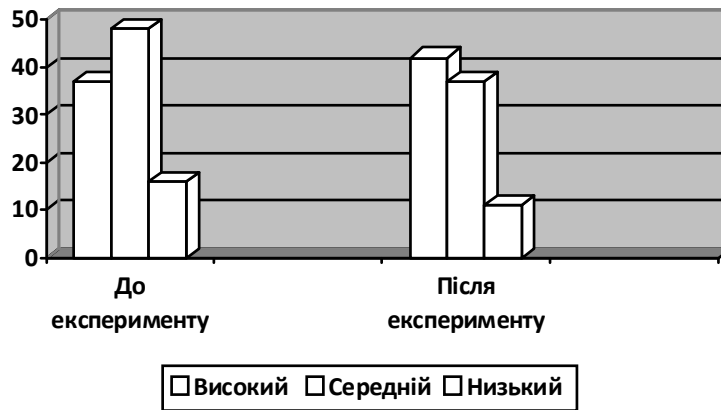

Рис. 1. Рівні розвитку творчої обдарованості першокласників експериментальної групи до та після експерименту (у %)

першокласників відбуватиметься якомога ефективніше за умови цілісного розуміння стратегії розвитку кожного учня. Добираючи програму розвитку творчої обдарованості молодших школярів варто звернути увагу на характер розвивальних занять, різноманітність методів та форм їх проведення, враховувати вікові, індивідуальні та творчі особливості молодших школярів, створити сприятливе навчально-ігрове середовище в початковій школі.

1. Костюк Г.С. Здібності та їх розвиток у дітей / Г.С. Костюк // Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. – К.: Радянська школа, 1989. – 608 с.

2. Коломійченко С.Ю. Проблема виявлення і діагностики обдарованості / С.Ю. Коломійченко

// Педагогіка та психологія. – 2011. – Вип. 40(1). – С. 80 – 86.

3. Методичний посібник для заступників директорів ЗНЗ та вчителів, які працюють з обдарованими дітьми. – Харків, 2009. – 40 с.

4. Періг І.М. Психологічні умови розвитку творчої обдарованості студентів вищого технічного навчального закладу: атореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук: 19.00.07 “Педагогічна та вікова психологія” / І.М. Періг. – К., 2006. – 20 с.

5. Якубова Л.А. Розвиток творчих здібностей підлітків у процесі позакласної роботи загальноосвітніх навчальних закладів: атореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.07 “Теорія та методика виховання” / Л.А. Якубова. – Миколаїв, 2010. – 20 с.

Стаття надійшла до редакції 31.03.2016

“навколо безліч людей ... скільки їх не злічить ... вони по кілька разів проходять повз нас ... залишаючи щось позитивне ... щось негативне ... усмішку ... сльози ... просто добрий погляд ... добре слово ... розуміння ... осуд ... інколи ти шукаєш у них порятунка ... розраду ... інколи навпаки – допомагаєш їм сам... інколи вони подарують тобі надію і віру... можливо просто покинуть ... або ж навпаки вб'ють у тобі все ... але це ж люди ... люди ... які супроводжуватимуть тебе завжди ... їх мільйони ... це ж люди ... ”

Мати Шерепа
католицька черниця, засновниця добротинних місій

